

УДК 336.71

Д.С. Чернюк, аспірант,
Інститут світової економіки
і міжнародних відносин НАН України

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

АННОТАЦІЯ. У статті викладено особливості розвитку банківської системи України. На основі аналізу та оцінки сучасного стану банківської системи сформульовано основні її проблеми і недоліки, а також запропоновано можливості їх вирішення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банківська система, банківський ринок, банківські активи, капітал, кредити, депозити, банківське регулювання.

АННОТАЦИЯ. В статье изложены особенности банковской системы Украины. На основе анализа и оценки современного состояния банковской системы автором сформулированы основные ее проблемы и недостатки, а также предложены возможности их решения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банковская система, банковский рынок, банковские активы, капитал, кредиты, депозиты, банковское регулирование.

ANNOTATION. The article describes the features of the banking system of Ukraine. Based on the analysis and evaluation of the current state of the banking system the author formulated its main problems and shortcomings, and suggested their possible solutions.

KEYWORDS: banking system, banking market, banking assets, capital, credits, deposits, banking regulation.

Постановка проблеми. Ефективна і стабільна банківська система не тільки відіграє особливу роль у розвитку будь-якої держави, але й стає необхідною передумовою і стабільним базисом її подальшого економічного процвітання. Сталий розвиток цього сектору в будь-якій країні, стимулює економічне зростання, у той час як його нерозвиненість, що в свою чергу передбачає дефіцит капіталу, стають бар'єрами для торгівлі й розвитку. У наш час, банківський ринок набув значних масштабів, ставши визначальним фактором господарського життя всіх країн світу. Україна не є винятком, а тому саме від того, на якій стадії знаходиться цей потенційно перспективний сегмент ринку послуг, буде залежити подальший розвиток усієї вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку банківської системи нашої країни в різні часи займалися економісти-практики, серед яких доцільно виділити Ю. Пахомова, В. Ющенко, В. Стельмаха, В. Пушкарьова, М. Савлука, С. Тигипка, С. Буряка, А. Яценюка, О. Сугоняку та ін.

Метою статті є дослідження банківської системи України та сучасних напрямків її розвитку. Основними завданнями дослідження є аналіз основних фінансових показників вітчизняної банківської системи та виявлення проблем, що стають на заваді її сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У даний час на українському банківському ринку діє 175 банківських установ, в тому числі 55 з іноземним капіталом, серед яких 23 із 100 % іноземним капіталом [1]. Обсяг статутного капіталу банків України протягом 2007—2012 рр. збільшився майже у 7 разів, і

досягнув 180,5 млрд грн станом на жовтень 2012 року. За три квартали 2012 року зростання становило 8,5 млрд грн, що є значно нижчим, ніж у попередні роки, і свідчить про зниження темпів зростання статутного капіталу банківського сектору України (табл. 1).

Таблиця 1

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ [1]

	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.10.2012
Статутний капітал, млрд грн	42,9	82,5	119,2	156,5	171,9	180,5
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,3

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків на початок 2012 року становила 41,9 % і знизилася протягом 9 місяців на 2,6 п.п. Прогнозується, що до кінця 2012 р. питома вага іноземного капіталу в банківській системі України знаходитиметься на рівні 40 % [2].

Аналізуючи інші вагомі фінансові показники слід відмітити, що спостерігається зміна тенденції збитковості вітчизняної банківської системи. Сума чистого прибутку банків України за період січень-жовтень 2012 року становила 2,8 млрд грн, що є позитивним явищем враховуючи те, що у 2011 р. збитки банків становили 7,7 млрд грн, у 2010 р. — 13 млрд грн, у 2009 р. — 31,5 млрд грн (рис. 1). Лідерами на українському банківському ринку за обсягами прибутку у першому півріччі 2012 року були: «Приватбанк», «ВТБ Банк», «ІНГ Банк», «Ощадбанк», «Укргазбанк» із обсягами прибутку 590,4 млн грн, 382,95, 287,25, 228,4 і 182,48 млн грн відповідно [1].

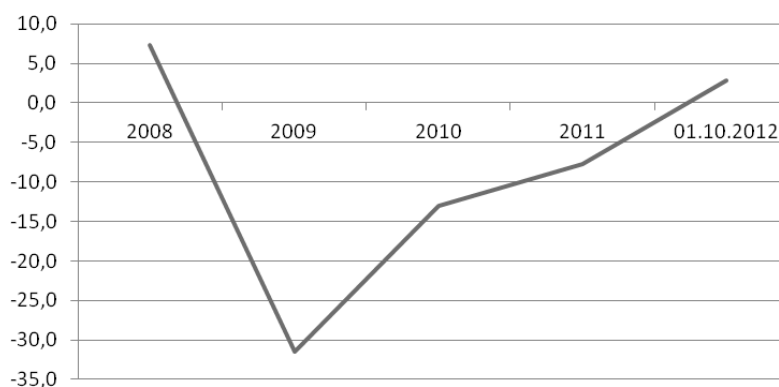

Рис. 1. Прибутковість/збитковість банківського сектору України в період 2008—2012рр., млрд грн

Зазнала змін і загальна структура доходів українських банків — протягом 9 місяців 2012 року відбулося зменшення частки процентних доходів на 2 п.п. до 78,7 % за рахунок збільшення частки комісійних доходів на до 14 %.

Загальний приріст чистих активів банків, за даними Асоціації українських банків, за останні п'ять років становить 75 % (473,7 млрд грн станом на 01.09.2007 р.) При цьому, станом 01.09.2012 року обсяг чистих активів банківської системи становив 828,6 млрд грн, у той час, як за аналогічний період 2011 року цей показник складав понад 906,3 млрд грн. Регулятивний капітал також зазнав суттєвого зниження протягом року: 134,5 млрд грн у вересні 2012 року порівняно із 162,6 млрд грн у 2011 році. Водночас у довгостроковому періоді (вересень 2007 р. — вересень 2012 р.) приріст капіталу склав 145 % [3].

До кінця 2012 року, за прогнозами банкірів, ріст банківської системи за вищенаведеними показниками дещо призупиниться і залишиться на рівні, нижчому від 2011 року. Винятком є лише показник прибутковості банків, котрий матиме позитивне значення.

Кредитний сегмент банківського ринку України демонструє позитивну динаміку зростання протягом останніх, що головним чином забезпечено зростанням обсягів позик суб'єктам господарювання. Кредити, що надаються фізичним особам у нашій країні, мають негативні показники росту починаючи з кризового 2008 року, що не дозволяє вирішувати соціальні питання та розвивати внутрішній ринок. За прогнозами експертів, у 2012 році обсяг ринку роздрібного кредитування зменшиться ще на 1,6 % до 193,2 млрд грн. При цьому варто відзначити, що темп спаду ринку роздрібного кредитування щороку знижується, і вже у 2013 році очікується позитивний приріст. Сукупні обсяги кредитів банків станом на 01.10.2012 р. становили 821,6 млрд грн, що, однак, поки що не перевищує рівень 2011 року (825,3 млрд грн) [2].

На ринку депозитів також спостерігається зростаюча тенденція — темп зростання у 2012 році становив 11,2 % сповільнившись з 17,6 % і 26,3 % у 2011 та 2010 роках відповідно. Таким чином обсяги депозитів українських банків досягли 542,74 млрд грн станом на 01.10.2012 року [1]. Лідерами як кредитного, так і депозитного сегментів банківського ринку й надалі залишаються «Приватбанк», «Ощадбанк» та «Укрексімбанк».

Аналізуючи сучасний стан вітчизняної банківської системи, варто звернути увагу також на її існуючі проблеми та недоліки. Попри незначні зрушення необхідно відзначити все ще надто малі масштаби ринку банківських послуг, особливо якщо порівнювати їх із промислово розвинутими країнами. Якщо у провідних країнах Європейського Союзу (Німеччина, Великобританія, Франція) масштаби споживчого кредитування є співставними із обсягами ВВП цих країн, а обсяги активів банків у кілька разів його перевищують, то в Україні на сьогоднішній день ситуація із обсягами виданих кредитів населенню і залучених від нього вкладів залишається поки що досить далекою від належного для ринкової економіки рівня, вказуючи на недостатню діяльність банків із реалізації функції фінансового посередництва на ринку. Так, протягом останніх 3 років співвідношення активів банків до ВВП країни знизився майже на 20 п.п. і становив у другому півріччі 2012 року 80,3 % (для прикладу: у Німеччині, Франції та Об'єднаному Королівстві цей показник дорівнює 310 %, 375 і 600 % відповідно) [4; 5]. Це свідчить про низький ступінь фінансової безпеки банківської системи та невисоку значущість для економіки.

Частка кредитів населенню і депозитів, залучених від фізичних осіб поки що не має того вирішального впливу на перебіг господарських процесів у масштабах усієї економіки країни в плані трансформування заощаджень в інвестиції. Втім, не можна однозначно стверджувати, що це пов'язано виключно із небажанням самих банків провадити відповідні операції. Розвитку даного ринку перешкоджають об'єктивні фактори, пов'язані із особливостями організації та функціонування банківської системи нашої країни у перехідний період. Зокрема, частка проблемних кредитів у банківському є занадто високою і залишається, за даними міжнародного рейтингового агентства Fitch, на рівні 45—50 % [6]. Накопичені проблемні активи негативним чином впливають на регулятивний капітал банків, стримують відновлення кредитування економіки і є суттєвою перешкодою стимулювання економічного зростання та підвищення інвестиційної привабливості країни. З цієї причини у даний час банки дуже обережно ставляться до надання кредитів і в основному вкладають кошти в державні цінні папери, які хоча і мають низьку дохідність, проте є без ризиковими. Вирішити дану проблему можна лише завдяки наявності відповідних підрозділів в організаційній структурі банків або незалежних професійних учасників ринку, що займаються збиранням боргів.

Дослідження інституційної структури свідчить про слабе регулювання і управління та низький рівень прозорості [7]. Водночас банківське регулювання і нагляд покращуються, однак, дії НБУ носять не проактивний, а реактивний характер. Підтримка уряду України характеризується як невизначена, оскільки виникають сумніви щодо здатності держави надавати допомогу та підтримку фінансовим інститутам, що потрапили у скрутне фінансове становище [8].

Так, міжнародна рейтингова агенція «Standart&Poors», відносить Україну у відповідності із градацією BICRA (Banking Industry Country Risk Assessment) до 9 групи (належать також: Азербайджан, Венесуела, Ямайка, Парагвай та Камбоджа), що характеризує високий рівень ризику у банківській системі. В основному це обумовлено високими ризиками, що пов'язані із слабкою інституційною структурою України, низькою якістю конкурентного середовища, активів та ресурсної бази банків, а також неефективною нормативно-правовою базою [8].

Ще одним фактором, який веде до формування негативних тенденцій в банківському секторі є від'ємне сальдо торговельного балансу нашої країни. В 1-му кварталі 2012 року воно дорівнювало 1,9 млрд дол. США [1]. У зв'язку з цим, починає спостерігатися дефіцит іноземної валюти на міжбанківському ринку, і значне перевищення її попиту над пропозицією. Все це призводить ще до більш сильної зарегульованості національної банківської системи НБУ, а отже стоїть на заваді її подальшого розвитку.

Також, гостро стоїть питання, яке стосується опанування нових стандартів у сфері регулювання та нагляду, передусім рішень Базельського комітету, відомих під назвою «Базель-2» та «Базель-3». Якщо у ЄС вже здійснюється процес впровадження нових вимог та норм «Базель-3», то в Україні на даний момент банківський сектор приведений лише у відповідність стандартам «Базель-1», а імплементація нових норм поки що не передбачається.

Висновки з проведеного дослідження. Завдяки проведеному аналізу стану банківської системи України можна зробити висновки про незначне уповільнення її розвитку та росту протягом 2012 року, а тому вважаємо доцільним проводити її подальшу модернізацію та удосконалення з метою виведення її в стадію інтенсивного розвитку. Це стане можливим за умови вирішення розглянутих проблем як за участю самих банків, так і регулятивних органів та іноземних інвесторів, що, водночас, дозволить створити повноцінний, ефективно функціонуючий банківський ринок в Україні, який на даний час має значний потенціал розвитку, про що свідчить висока зацікавленість до нього зі сторони іноземних транснаціональних банків та щорічне збільшення іноземного капіталу у банківському секторі України. В цьому контексті насамперед, першочерговим завданням повинна стати уніфікація вітчизняної нормативно-правової бази до міжнародних норм та стандартів шляхом імплементації вимог Базельського комітету. З точки зору вирішення проблеми «поганих» активів важливе практичне значення має розробка сучасних підходів до вдосконалення організації управління проблемними активами на основі системи організаційно-правових і адміністративних заходів, одним із яких може бути створення так званого госпітального або «проблемного» банку, тобто компанії з управління активами, основна мета діяльності якої полягатиме у викупі в неплатоспроможних банків проблемних кредитів, активів, заставного забезпечення та поновленні платоспроможності цих банків після реалізації зазначених активів за максимально можливою ціною.

Література

1. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
2. Огляд банківської системи України [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Реальна економіка». — Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/113/4124.html>
3. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aub.org.ua>
4. Euro area economic and financial data [Електронний ресурс] // ECB. — Frankfurt am Main. — 2012. — Режим доступу: <http://www.ecb.europa.eu/stats/keyind/html/sdds.en.html>
5. Statistiken für den Gesamtbereich des Europäischen Systems der Zentralbanken (ESZB) [Електронний ресурс] // Deutsche Bundesbank. — Режим доступу: http://www.bundesbank.de/statistik/statistik_eszb.php
6. Офіційний сайт міжнародного рейтингового агентства Fitch [Електронний ресурс] // Fitch Ratings. — Режим доступу: www.fitchratings.ru
7. «Щодо ризиків банківської діяльності у післякризовий період». Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/467/>
8. Офіційний сайт міжнародного рейтингового агентства Standart& Poors [Електронний ресурс] // S&P. — Режим доступу: <http://www.standardandpoors.com>

Статтю подано до редакції 1.10.2012 р.